

INBLICK

Den ”kritiska mansforskningen” är ofta okritisk

Det finns många olika benämningar för forskning om män och maskuliniteter, bland vilka man lätt kan känna sig förbryllad. Den viktigaste skiljelinjen kan dock anses gå mellan kritisk mansforskning och mansforskning, där den förra föddes för att man ville ta avstånd från den senare. Trots det kan man fråga sig hur kritisk den egentligen är.

Med kritisk mansforskning förstås här sådan forskning om män och maskuliniteter som *skriver in sig i feministisk teoritradition och som problematiserar manlighet, maskulinitet och/eller kön*. Med mansforskning däremot förstås här sådan forskning om män och maskuliniteter som antingen är uttalat anti-feministisk, eller som varken använder sig av feministisk teori eller direkt opponerar sig mot den. Forskning om män och maskuliniteter använder jag som ett paraplybegrepp för att innefatta både kritisk mansforskning och mansforskning.

Trots att kritisk mansforskning gör anspråk på att skilja sig från mansforskning genom att ställa sig kritiskt till manlighet, maskulinitet och/eller kön, kan man fråga sig hur kritisk den egentligen är. Efter en närmare granskning av forskningsfältet förefaller det nämligen att det könskritiska mest förekommer i enstaka fraser och inledningar, men sällan hittas i själva analys- eller diskussionsdelarna.

Oklart syfte

Feministisk forskning har sedan tre decennier utvecklat olika könsteorier som man inom kritisk mansforskning till stora delar ignorerar. Kategorin ”män” tas i stället som något självskrivet och kön problematiseras inte nämnbart. Detta i sin tur ger sken av en universell och självklar grupp ”män” i en förgivettagen könsdikotomi ”kvinnor-män”, där båda leden definieras i förhållande till varandra.

Denna så kallade ”tvåkönsmodell” utgår från de universella, motsatta och heterosexuella kategorierna ”kvinna/kvinnor”, ”man/män” utan att närmare fråga sig vem man egentligen syftar på med dessa. Maskulinitet förstås enligt detta schema oftast som något ”heterosexuella män” företräder i förhållande till ”heterosexuella kvinnor” och till skillnad från ”feminina homosexuella män”. Den amerikanska könsteoretikern **Judith Halberstam** utmanar detta schema till förmån för en mera varierad förståelse av kön och maskulinitet:

”[W]hat we call ‘masculinity’ has also been produced by masculine women, gender deviants, and often lesbians. For this reason, it is inaccurate and indeed regressive to make masculinity into a general term for behavior associated with males.” (Halberstam 1998, 241).

Variationer inom könen

Ett sätt att undvika heteronormativa antaganden är att se på *könsvariation som en viktig och central del av olika könsanalyser*. Med könsvariation menas en variation av könsidentiteter (andra än enbart

”kvinna” eller ”man”) såsom transgender, transsexuell, androgyn med flera. Ifall man vägrar utgå från tvåkönsmodellen och från binära, stabila könsförståelser kan man istället öppna för icke-heteronormativ forskning. Detta är något som bland annat Halberstam gör genom att forska i kvinnliga maskuliniteter. Halberstam visar på att maskulinitet även är nå-

got som homo- och heterosexuella kvinnor samt på andra sätt könsidentifierade människor företräder.

”kvinna” eller ”man”) såsom transgender, transsexuell, androgyn med flera. Ifall man vägrar utgå från tvåkönsmodellen och från binära, stabila könsförståelser kan man istället öppna för icke-heteronormativ forskning. Detta är något som bland annat Halberstam gör genom att forska i kvinnliga maskuliniteter. Halberstam visar på att maskulinitet även är nå-

got som homo- och heterosexuella kvinnor samt på andra sätt könsidentifierade människor företräder.

”Tvåkönsmodellens dominans möjliggörs av att avvikelser inte erkänns, trots att de förekommer.”

got som homo- och heterosexuella kvinnor samt på andra sätt könsidentifierade människor företräder.

Tvåkönsmodellens dominans möjliggörs av att avvikelser (exempelvis butch, femme, tribader, kvinnliga äkta män, hermafrodit och andra könsidentiteter) inte erkänns, trots att de förekommer. Denna iakttagelse menar jag är lätt att göra även när det gäller den dominerande litteraturen inom den aktuella finska kritiska mansforskningen, där det mesta kretsar kring en tvåkönsmodell. Att döma av det som jag har läst skriver man ofta om ”män” och ”kvinnor” på ett sätt som förutsätter dessa kategorier och som ställer dem i motsatsställning till varandra, utan att problematisera eller redogöra för dem.

Detta i sin tur leder ofta till heterosexuella antaganden: när den finländska mansrörelsen konstrueras lämnar man exempelvis SETA:s mansgrupper (såsom olika samtals- och aktivitetsgrupper för homo-, bi- och transsexuella män) utanför definitionen på mansrörelsen och när man talar om ”papparättigheter” talar man vid en noggrannare undersökning egentligen om heterosexuella, icke-invandrade mäns papparättigheter. På liknande sätt skrivs det också om heterosexuella mäns fantasier om heterosexuella kvinnor när man talar om ”mäns sexuella fantasier”, och inte till exempel om mäns fantasier om andra män eller om transgendermän eller transsexuella män och så vidare. Kritik av heteronormativitet saknas också i olika kritiska översikter över forskning om män och maskuliniteter. Forskningsfältet myllrar av liknande exempel som är relativt lätta att sätta

dellen ofta leder till, kommer man inte att ge utrymme för mångtydiga könsuttryck, såsom olika slag av kvinnliga maskuliniteter. Kvinnliga maskuliniteter utmanar en läsning av maskulinitet som en maktfylld och aktiv motpol till en mera passiv femininitet och på detta sätt utmanar kvinnliga maskuliniteter heteronormativitet.

Kvinnliga maskuliniteter utmanar alltså traditionella idéer om maskulinitet som något som enbart män företräder i heterosexuella relationer. Kvinnliga maskuliniteter är ett sätt att utmana köns polariteten och den maskulinitet som associeras med en mans kropp. För övrigt är det inte heller självklart *hur en ”manskropp” här skall förstås*, en fråga som sällan diskuteras inom kritisk mansforskning, men som jag anser vara central. Skall en ”manskropp” definieras efter anatomi, könsorgan, gester, klädsel, en viss uppsättning hormoner eller kromosomer? Vilken kropp är den som har kvinnliga könsorgan men samtidigt en uppsättning manliga hormoner, låg röst och skäggstubb?

Önskvärd femininitet

Halberstam påpekar att analyser av olika kvinnliga maskuliniteter även öppnar för analyser av olika manliga femininiteter. Den svenska etnologen **Marie Nordberg** har tagit fasta på detta och skriver om hur män i kvinnodominerade yrken ofta anser *femininitet vara något eftersträvt*. Hon påpekar att detta är något som till största delen gått obemärkt förbi inom kritisk mansforskning, som mest diskuterar män i förhållande till maskulinitet (och detta ofta till en maskulinitet som vill ta avstånd från en oönskad feminini-

tet) och på detta sätt reproducerar köns polariteten. Även då man inom kritisk mansforskning vill problematisera kön, reproduceras köns polariteten genom att man på ett normativt sätt länkar maskulinitet till män och femininitet till kvinnor.

Kritisk mansforskning utgår sammanfattningsvis ofta från oproblematiserade, oppositionella kategorier ”kvinnor/män”. Trots att sådana kategorier även kan användas på meningsfulla sätt, kan deras innebörd inte tas *för given* i en disciplin som säger sig problematisera kön. Kritisk mansforskning skulle gagnas av att kritiskt granska de kategorier som är i användning för att fördjupa sina könsteoretiska ansatser och för att undvika heteronormativ forskning. Stora delar av den kritiska mansforskningen ignorerar mångfalden av könsidentiteter och missar på detta sätt hur dessa talrika könsvariationer utmanar tvåkönsmodellen. Det är dags att bli känslig inför vem som inkluderas eller exkluderas i teoribildningen och att granska de kategorier som är i användning för att man bättre ska kunna erkänna en större variation av könsidentiteter.

Lotta Nybergh
studerar kvinnovetenskap
vid Åbo Akademi
lotta.nybergh@abo.fi

LITTERATUR

Halberstam, Judith 1998: *Female masculinity*. Durham and London: Duke University Press.

Nordberg, Marie 2004: 'Kvinnlig maskulinitet' och 'manlig femininitet'. En möjlighet att överskrida könsdikotomin? I *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1-2.04, 47-65.

ORDET: REPRODUCERA

Detsamma som ”återskapa”. Ursprungligen marxistisk term. Åsyftar de medvetna eller omedvetna processer genom vilka vissa rådande samhällsförhållanden och med dem förbundna förhållningssätt upprätthålls och förs vidare till nya generationer.